

**SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ETİK
KONUMLARININ VERİLEN EĞİTİME GÖRE KARŞILAŞTIRILMASI: BİR VAKIF
ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

COMPARISON OF HEALTH SERVICES VOCATIONAL SCHOOL STUDENTS' ETHICAL
POSITIONS IN TERMS OF EDUCATION GIVEN: A FOUNDATION UNIVERSITY EXAMPLE

Dr. Öğr. Üyesi Nükhet BAYER

Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
e-posta: nukhetbayer@yahoo.com, Ankara, Türkiye
Orcid ID:0000-0003-3177-0596

Öğr. Gör. Abdulhamit Çalı

Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Laboratuvar Programı
e-posta: abdulhamit.cali@lokmanhekim.edu.tr, Ankara, Türkiye
Orcid ID: 0000-0001-6423-9609

Doç. Dr. Yasin UZUNTARLA

Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Sağlık Yönetimi Bölümü
e-posta: yasinuzuntarla@gmail.com, Ankara, Türkiye
Orcid ID: 0000-0002-5021-3763

Dr. Öğr. Üyesi Deniz Vardar Özkan

Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Programı
e-posta: deniz.ozkanvardar@lokmanhekim.edu.tr, Ankara, Türkiye
Orcid ID:0000-0003-0976-9556

ÖZET

Amaç: Bu çalışma ile Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim görmekte olan öğrencilerin verilen eğitime göre etik konumlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Materyal ve Metot: Tanımlayıcı ve Kesitsel nitelikteki bu çalışmada bir vakıf üniversitesinde meslek etiği dersi alan öğrencilerin tamamına ulaşılması hedeflenmiş ve %91,5'ine (n=182) ulaşılmıştır. Verilerin toplanmasında "Sosyodemografik Özellikler Formu" ve "Etik Konum Ölçeği" kullanılmıştır. Çalışmanın başlangıcında uygulanan ölçek, 14 hafta süren eğitimin sonunda aynı öğrencilere tekrar uygulanmıştır. Araştırma verilerinin analizi SPSS 21.0 istatistik programı ile yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerin analizinde aritmetik ortalama, standart sapma ve frekans analizi kullanılmıştır. Eğitim öncesi ve sonrası ölçek puanlarının ortalama değerlerinin karşılaştırılmasında Paired Samples T-Test kullanılmıştır.

Bulgular: Katılımcıların yaş ortalaması 21,69±3,52 olup, yaş aralığı 19-46 yıldır. Katılımcıların %72,5'i kadın, %73,2'si İç Anadolu Bölgesi doğumludur. Eğitim öncesi idealizm (4,04±0,54), görecilik (3,26±0,66), doğruluk (3,00±1,10) boyutları ile

Etik Konum Ölçeği genel puanı (3,37±0,56) bulunmuştur. Eğitim sonrası ise idealizm (4,58±0,52), görecilik (3,81±0,78), doğruluk (3,41±1,20) boyutları ile Etik Konum Ölçeği genel puanı (3,97±0,65) bulunmuştur. Öğrencilerin etik konumlarında meslek etiği dersi öncesi-sonrasına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır (p<0,05).

Sonuç: Öğrencilerin orta düzeyde olan etik konumları, meslek etiği dersi sonrasında yüksek seviyede bulunmuştur. Öğrencilerin karar vermede etik kuralları dikkate alma düzeylerini artıracak eğitim ve öğretim programları düzenlenmelidir.

Anahtar kelimeler; Etik, Etik Konum, Sağlık bilimleri, Öğrenci

ABSTRACT

Aim: The aim of this study is to compare the ethical positions of the students studying at the Vocational School of Health Services according to the education given.

Material and Methods: In this descriptive and cross-sectional study, it was aimed to reach all of the students who took a professional ethics course at a foundation university, and 91.5% (n=182) were reached. "Sociodemographic Characteristics Form" and "Ethical Position Scale" were used to collect data. The scale applied at the beginning of the study was applied again to the same students at the end of the 14-week education. Analysis of research data was done with SPSS 21.0 statistical program. In the analysis of descriptive statistics, arithmetic mean, standard deviation and frequency analysis were used. Paired Samples T-Test was used to compare the mean values of the scale scores before and after the training.

Result: The mean age of the participants was 21.69±3.52, and the age range was 19-46 years. 72.5% of the participants were women and 73.2% were born in the Central Anatolia Region. Pre-educational idealism (4.04±0.54), relativism (3.26±0.66), accuracy (3.00±1.10) dimensions and the overall score of the Ethical Position Scale (3.37±0.56) found. After the training, idealism (4.58±0.52), relativism (3.81±0.78), accuracy (3.41±1.20) dimensions and the overall score of the Ethical Position Scale (3.97±0.65)) was found. There is a statistically significant difference between the ethical positions of the students before and after the professional ethics course (p<0.05).

Conclusion: The ethical positions of the students, which were at a medium level, were found at a high level after the professional ethics course. Education and training programs should be organized to increase students' level of consideration of ethical rules in decision making.

Keywords; Ethics, Ethical Position, Health Sciences, Student

1. GİRİŞ

Terim olarak ahlak felsefesi olarak ta kullanılan etik, insanın tutum ve davranışlarının iyi ya da kötü olduğunu inceleyen disiplini ifade etmektedir (Güğerçin ve Ay, 2017a). Başka bir ifade ile etik, insanla alakalı olan ahlaki sorunlarda doğrulanabilir veya yanlışlanabilir değer, ilke ve kuralları ortaya koyar ya da koyması beklenir (Arslan, 2012; Yanar, Ceylan ve Tuncel, 2021). Davranışların kurallar ile ilişkisini inceleyen etik, bireylerin ahlak ve normlara uyup uymamalarının sorumluluğunu bilimsel olarak incelemektedir (Güğerçin ve Ay, 2017a). Bundan dolayı etiğin ahlak üretmediği ancak ahlaki konuları tartıştığı söylenebilir (Payam, 2016).

Meslek etiği kavramı ise belli bir meslek grubunda çalışan kişilerin uymaları gereken kuralların belirlenmesi ve o meslek grubuna özgü uygulamalardaki davranışların kurallara ve ilkelere uygun olma

durumunu ifade etmektedir (İştar Işıklı, 2018; Yıldırım ve Kadioğlu, 2019). Yani meslek üyelerinin şahsi menfaatlerini sınırlayan ve bu sınırın dışına çıkılmasını engelleyen, mesleki idealleri geliştiren, mesleki davranışların iyiye yönlendirilmesi hususunda düzenlemeler yapan meslek etiği, ilke ve kurallara uyulmadığı takdirde kişileri meslekten uzaklaştıran kurallar sistemi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Kadioğlu, 2019).

Sağlık hizmetlerinin sunumunda görev alan sağlık çalışanlarının erdemli davranmak için neler yapmaları ve nelerden kaçınmaları gerektiği hakkındaki etik ilkeleri içeren meslek etiği kollarından birisi sağlık etiğidir (Kırılmaz ve Kırılmaz, 2014). Sağlık etiğinin temel tartışma alanını, sağlık hizmeti veren kurumlarda ortaya çıkan veya çıkabilecek olan ahlaki sorunların değer ölçülerine göre değerlendirilmesi ve toplumsal ya da evrensel nitelikli değerlere uyulup uyulmaması oluşturmaktadır (Kırılmaz ve Kırılmaz, 2014).

Meslek etiği ilkelerinin benimsenmesi ve nitelikli bir eğitim alınması mesleki gelişimin en önemli ölçütlerindedir. Profesyonel bir meslek çalışanında etik bilinç ve duyarlılığın gelişmesi gerekmektedir. Bu yüzden meslek etiği eğitimi önem taşımaktadır. Bu eğitimin amacı etik yönden farkındalığı, duyarlılığı ve yeterliği yüksek ve etik sorunların çözümünde bilgi ve beceri sahibi bireyler yetiştirmektir (Örnek Büken, Demir ve Akpınar, 2015). Sağlık çalışanlarının etik karar verebilmesi, etik farkındalık ve duyarlılık geliştirebilmesi, etik sorunları tanımlayabilmesi ancak ahlaki değerleri tanıması ile mümkün olabilir. Bu sebeple ahlaki değerleri tanıyabilmek ve değerlendirebilmek için etik eğitiminin önemli bir yeri vardır. Etik eğitimi ile bireyin kişisel ve toplumsal olarak edindiği ahlaki değerler biçimlenmektedir (Gül ve Şahinoğlu, 2020).

Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin meslek etiği eğitimine önem verilmesi halinde mesleklerinin yanı sıra hastalara da büyük yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Meslek etiği eğitimi alan geleceğin sağlık çalışanı adaylarının hastalarına karşı daha sorumlu hissedip sağduyulu davranmalarını, olumlu sonuçları gördüklerinde kendilerini daha mutlu hissedecekleri belirtilmektedir (Gül, Duru-Aşiret, Bayrak-Kahraman, Devrez ve Örnek-Büken, 2013). Ayrıca öğrencilerin hasta merkezli düşünmesini, saygılı ve insani davranmasını, sürekli gelişen teknolojinin sağlık alanında oluşturabileceği sorunları fark etmesini ve etik ikilemler ile karşılaştığında çözüm için tüm taraflarla ilişki içinde olmasını sağlamaktadır (Örnek Büken ve diğerleri, 2015). Tüm bu nedenlerden dolayı önem arz eden meslek etiği eğitiminin geleceğin sağlık çalışanları üzerindeki etkisinin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bilimsel bir disiplin olarak meslek etiği incelendiği zaman, bu konunun 20. yüzyılın ortalarından itibaren ele alındığı ve bu dönemde etik ile ilgili çalışmalar artmıştır (Arslan, 2012). Önceleri bireyden ziyade olayın sonucu veya sürecine odaklanıldığı için etik problemler tam olarak açıklanamamaktaydı (Zeylan, 2011). Bu yüzden ilerleyen yıllarda etik konusunda bireysel düzeyde çalışmalarda artış görülmüştür. Bu durumun bir sonucu olarak bu alanda çalışan araştırmacılara yol gösterecek ortak bir paradigmaya ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü yalnızca sonuç ve sürece odaklanılarak insanların ahlaki yargılarını veya davranışlarını açıklamak mümkün değildir (Gügerçin ve Ay, 2017a, 2017b). Bu durumda Forsyth'ın (1980) Etik Konum Kuramı ön plana çıkmaktadır. Etik Konum Kuramı

kişisel ahlak felsefesi olarak da adlandırılmaktadır. Etik yaklaşımları inceleyen çalışmalarda kullanılan Etik Konum Ölçeği iki boyut ve yirmi ifadeden oluşmaktadır. İki boyuttan birisi idealizm diğeri de görecilik olarak isimlendirilmiştir (Forsyth, 1980; Güğerçin ve Ay, 2017b).

İdealizmde, diğere bireylerin refahı ön plana alınmaktadır (Forsyth, 1992). İdealistler diğere bireylere zarar vermek istemezler ve başkalarına zarar vermemek için her şeyin yapılabileceğini savunurlar (Zeylan, 2011). Yani “Kendine nasıl davranılmasını istiyorsan, başkalarına öyle davran” ilkesini savunurlar (Özyer, 2010).

Görecilikte ise içerisinde bulunulan durum ve kişiler, etik davranıp davranmamanın belirleyicisidir. Göreciler, başkalarını yargımlarken de uyulan ya da uyulmayan etik kurallardan ziyade olaya ya da duruma önem verirler. Yani evrensel ahlak kurallarını, normları, ilkeleri ve kanunları reddederler. Esasında göreciliğin odak noktası, etik değerlerin göz ardı edilmesi değil, şartlardır (Güğerçin ve Ay, 2017a).

Genel olarak incelediğimizde idealizm sonuca odaklanır, görecilik ise ilkelere odaklanır. Etik Konum Ölçeğini kullanarak yapılacak çalışmada ulaşılmak istenen hedef bireyleri idealist ya da göreci şeklinde sınıflandırmak değil, bireylerin ne kadar sonuç odaklı ne kadar ilke odaklı olduklarını ortaya koymaktır (Forsyth, 1992). İdealizm ve görecilik düşük ve yüksek şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre Tablo 1’de gösterildiği gibi 2x2’lik bir matris yapılarak dört temel grup oluşturulmaktadır. Bu gruplar durumculuk, mutlakçılık, öznelcilik ve istisnacılık olarak tanımlanmaktadır.

Tablo 1: Etik konum sınıflandırması

		Görecilik	
		Düşük	Yüksek
İdealizm	Düşük	İstisnacılar Faydacılık temeline dayanırlar. Ahlaki yargılarını oluştururken evrensel değerleri temel almalarına rağmen bu kuralların istisnalarına genellikle izin verilmesini savunurlar.	Öznelciler Görecilik temeline dayanırlar. Evrensel ahlaki değerlerden ziyade ahlaki yargıları kişisel duygular ve bakış açılarına dayandırırlar.

Mutlakçılar

Yüksek

Evrensel ahlaki kurallar takip edildiğinde en iyi sonuçların alınabileceğini varsayarlar.

Durumcular

Ahlaki kuralları reddederler. Davranışın her durum için en iyi sonucu sağlayıp sağlamamasını sorgularlar.

Kaynak: Forsyth, D. R. (1992). Judging the morality of business practices: The influence of personal moral philosophies. *Journal of Business Ethics*, 11(5), 461–470.

Göreciliğin ve idealizmin yüksek olduğu durumlarda durumculuk ortaya çıkmaktadır. Durumcular, etiğin durumsal olduğunu çok sayıda ahlaki değer bulunduğunu savunurlar ve genel kabul görmüş ahlaki kuralları reddetmek isterler (Forsyth, O’Boyle ve McDaniel, 2008). Göreciliğin yüksek ve idealizmin düşük olduğu durumlarda karşımıza çıkan öznelciler kişisel çıkarlarını olabildiğince önem gösterirler. Durumcularda olduğu gibi öznelcilerde belirli etik kurallara uymayı reddederler. Ancak durumculardan farkı herkes için iyi bir sonucun ortaya çıkarılmasını amaçlamazlar (Forsyth, 1992). Göreciliğin düşük idealizmin yüksek olduğu mutlakçılık durumunda ise kural ve kanunlar vazgeçilmezdir. İstinasız bir şekilde evrensel kurallara inanırlar ve kesinlikle esneklik göstermezler (Gügerçin ve Ay, 2017a). Gereciliğin ve idealizmin her ikisinin de düşük olduğu istisnacılık ise fadacılık temeline dayanmaktadır. İstisnacılar ile mutlakçılar arasında bir paralellik söz konusu olsa da bazı farklara sahiptirler. İstisnacılarda mutlakçılar gibi ahlaki değerlere önem vermektedirler. Ancak istisnacılar düşük seviyedeki idealizmlerinden dolayı bireylerin olası zararlarını dikkate almazlar. Ahlak ilkelerini benimsemelerine rağmen faydacılığı önemsedikleri için bir olayın olumlu ve olumsuz yönlerini düşünerek hareket etmek isterler (Forsyth, O’Boyle ve McDaniel, 2008)

Yapılan literatür taramasında meslek etiği eğitimi alan öğrencilerin etik konum durumlarının araştırıldığı çalışmalar bireylerin ahlaki yargı düzeylerini ve etik davranış düzeylerini incelediği görülmüştür. Buna karşın ön lisans programlarında eğitim alan öğrencilerin etik konum durumları hakkında yapılan çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Bu çalışma sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu programlarında verilen meslek etiği derslerinin öğrencilerin etik farkındalık, duyarlılık ve yeterlilikleri üzerindeki etkisinin incelenmesi için yapılmıştır. Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin Etik Konum Ölçeği’ne göre ne kadar sonuç odaklı ne kadar ilke odaklı olduklarının belirlenmesinde ve etik ilkelere uyum durumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçların sağlık hizmetleri meslek yüksekokulundan mezun olan öğrencilerine verilen meslek etiği dersinin ve ahlaki değerler eğitiminin geliştirilmesinde yol gösterici bir rol üstlenmesinin yanı sıra literatüre de veri sağlayacağı düşünülmektedir.

2. MATERYAL VE METOT

2.1.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma Lokman Hekim Üniversitesinde sağlık alanında eğitim gören ön lisans öğrencileriyle 2020-2021 Bahar döneminde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın evrenini; anestezi, ilk ve acil yardım, tıbbi laboratuvar, tıbbi görüntüleme, diş protez teknolojileri ve eczane hizmetleri programlarında Meslek Etiği dersi alan toplam 199 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin tamamı ikinci sınıftadır. Örneklem seçimine gidilmeyerek, Meslek Etiği dersi alan öğrencilerin tamamına ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmada 182 öğrenciye ulaşılmış olup, ankete katılım oranı %91,5'dir.

2.2.Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada verilerin toplanması için anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma ile ilgili bilgi verilmiş katılmaya gönüllü olanlara online anket formu mail olarak gönderilerek formun doldurulması sağlanmıştır. Öğrencilerin ders öncesinde bilgi düzeyleri ölçülmüştür. On dört hafta online ders anlatılmış ve final sınavlarından önce veri toplama formu tekrar uygulanmıştır.

2.3.Veri Toplama Araçları

Araştırmada iki bölümden oluşan anket formu hazırlanmıştır. Birinci bölümde araştırmacılar tarafından literatür bilgileri doğrultusunda hazırlanan yaş, cinsiyet, doğum yeri bölgesi, gelir düzeyi, aile tipi ve ikamet durumunu içeren 6 soru yer almaktadır.

İkinci bölümde “Etik Konum Ölçeği” kullanılmıştır. Katılımcıların girişimcilik eğilimlerini belirlemek için Forsyth (1980) tarafından geliştirilen ve Güğərçin ve Ay tarafından (2017b) Türkçe’ye çevrilen bu ölçek 14 sorudan oluşmaktadır. Ölçek orijinal çalışmada 20 sorudan, idealizm ve görecilik olarak iki boyuttan oluşmaktayken (Forsyth, 1980); Güğərçin ve Ay tarafından (2017b) Türk popülasyonunda yapılan çalışmada ayrıca doğruluk boyutu olduğu ve toplamda 14 soruluk üç boyuttan oluştuğu tespit edilmiştir. Forsyth ve arkadaşlarının (1988) çalışmasında güvenilirlik katsayısı idealizm boyutu için 0,82, görecilik boyutu için 0,84 bulunmuştur. Güğərçin ve Ay’ın (2017b) çalışmasında ise ölçeğin güvenilirlik katsayıları idealizm boyutu için 0,85, görecilik boyutu için 0,80, doğruluk boyutu için 0,89, ölçek geneli için 0,70 olarak bulunmuştur.

İdealizm: 7 sorudan oluşan bu boyut, başka bireylere zarar verilmemesi için gerekli her şeyin yapılabileceğine dair ilkeleri içermekte ve bu konudaki eğilimleri ölçmektedir. Örneğin, “Elde edilecek fayda ne olursa olsun, başkalarının zarar görebileceği davranışlarda bulunmak yanlıştır.” ifadesi bu boyuttaki sorulardan biridir.

Görecilik: 5 sorudan oluşan bu boyut, ilkelerden ziyade içinde bulunulan koşullara göre etik davranışın değerlendirilebileceği yani göreciliği içermekte ve bu konudaki eğilimi ölçmektedir. Örneğin “Neyin etik olup neyin etik olmadığı, duruma ve toplumlara göre değişir.” ifadesi bu boyuttaki sorulardan biridir.

Doğruluk: 2 sorudan oluşan bu boyut, kişilerin mevcut durumu korumak için gerçekleri nasıl yansıttıklarına dair eğilimlerini ölçmektedir. Örneğin “Bir yalanı ahlaki veya ahlak dışı olarak değerlendirmek, içinde bulunulan şartlara bağlıdır.” ifadesi bu boyuttaki sorulardan biridir.

Ölçek 5’li likert tarzında olup “Hiç katılmıyorum” için 1, “Tamamen katılıyorum” için ise 5 puan alınmaktadır. 5’li likert tipi ölçeklerde verilerin dağılım aralığı 5 puan genişliğinde yer almaktadır. Dağılım aralığı hesaplanırken en büyük değerden, en küçük değer çıkarılarak derece sayısına bölünmüştür. Bu işlem sonucunda her aralığın 0,79 genişliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla; 4,20-5,00 arası “çok yüksek”, 3,40-4,19 arası “yüksek”, 2,60- 3,39 arası “orta”, 1,80-2,59 arası “düşük”, 1,00-1,79 arası “çok düşük” olarak sınır değerleri belirlenmiştir. (Sümbüloğlu, 1993). Ölçekten yüksek puan alınması katılımcının etik konumunun yüksek olduğunu göstermektedir.

2.4. Etik Hususlar

Araştırma için Lokman Hekim Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan onay alınmıştır (Karar no 2021/042 ve Kod no: 2021045). Çalışmanın yapıldığı üniversite yönetiminden yazılı izin alınmıştır. Araştırmaya davet edilen öğrencilere araştırma ile ilgili bilgi verilmiş, gönüllü olduğuna dair onam verenler çalışmaya dâhil edilmiştir.

2.5. İstatistiksel Analiz

Araştırma verilerinin analizi SPSS (Version 21, Chicago IL, USA) istatistik programı ile yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistiklerin analizinde aritmetik ortalama, standart sapma ve frekans analizi kullanılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediği basıklık ve çarpıklık değerleri ile belirlenmiştir. Skewness ve Kurtosis değerlerinin ± 2 aralığında olmasından dolayı normal dağılım gösterdiği görülmüştür (Pituch ve Stevens, 2012). Eğitim öncesi ve sonrası ölçek puanlarının ortalama değerlerinin karşılaştırılmasında Paired Samples T-Test kullanılmıştır. İstatistiksel olarak $p < 0,05$ değeri anlamlı olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmamızda katılımcıların yaş ortalaması $21,69 \pm 3,52$ olup, yaş aralığı 19-46 yıldır. Katılımcıların %72,5’i kadın, %73,2’si İç Anadolu Bölgesi doğumludur. %85,2’si ailesiyle yaşamakta, %45,1’i 500 TL ve altında aylık bütçeye sahiptir. %79,7’sinin ailesi çekirdek aile tipindedir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri

Sosyodemografik Özellikler	n	%
Yaş		
21 yaş ve altı	131	72,0
22 yaş ve üzeri	51	28,0
Cinsiyet		
Erkek	50	27,5
Kadın	132	72,5
İkamet Durumu		

Aile ile	155	85,2
Yurt	15	8,2
Öğrenci arkadaşlarla	3	1,7
Diğer	9	4,9
Doğum Yeri		
İç Anadolu	133	73,2
Marmara	3	1,6
Ege	4	2,2
Karadeniz	13	7,1
Güneydoğu Anadolu	8	4,4
Doğu Anadolu	8	4,4
Akdeniz	13	7,1
Gelir Düzeyi		
500 TL ve altı	82	45,1
501-1000 TL	28	15,4
1001 TL ve 1500 TL	10	5,5
1500-2000 TL	10	5,5
2001 TL ve üzeri	52	28,5
Aile Tipi		
Çekirdek	145	79,7
Geniş	26	14,3
Parçalanmış	11	6,0

Katılımcıların idealizm boyutuna dair eğitim öncesi ($4,04 \pm 0,54$) puanı yüksek, eğitim sonrası ($4,58 \pm 0,52$) puanı ise çok yüksek düzeyde bulunmuştur. Eğitim öncesi ve sonrası katılımcıların idealizm boyutu puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,001$).

Çalışmamızda öğrencilerin görecelik boyutuna ait eğitim öncesi ($3,26 \pm 0,66$) puanı orta, eğitim sonrası ($3,81 \pm 0,78$) puanı ise yüksek düzeyde bulunmuştur. Eğitim öncesi ve sonrası katılımcıların görecelik boyutu puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,05$).

Araştırmamızda katılımcıların doğruluk boyutuna ait eğitim öncesi ($3,00 \pm 1,10$) puanı orta, eğitim sonrası ($3,41 \pm 1,20$) puanı ise yüksek düzeyde bulunmuştur. Eğitim öncesi ve sonrası katılımcıların doğruluk boyutu puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,001$).

Öğrencilerin Etik Konum Ölçeği geneline dair eğitim öncesi ($3,37 \pm 0,56$) puanı orta, eğitim sonrası ($3,97 \pm 0,65$) puanı ise yüksek düzeyde bulunmuştur. Eğitim öncesi ve sonrası katılımcıların Etik Konum Ölçeği genel puanlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,03$) (Tablo 2).

Tablo 2. Verilen eğitime göre öğrencilerin Etik Konum Ölçeği ve boyut puanlarının karşılaştırılması

	Eğitim Öncesi	Eğitim Sonrası	P
	Ort±Ss.	Ort±Ss.	
İdealizm	4,04±0,54	4,58±0,52	0,001
Görecilik	3,26±0,66	3,81±0,78	0,05
Doğruluk	3,00±1,10	3,41±1,20	0,001
Etik Konum Ölçeği Geneli	3,37±0,56	3,97±0,65	0,03

4.TARTIŞMA VE SONUÇ

Gerçekleştirilen bu çalışma ile sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu programlarında eğitim süreci içerisinde yer alan meslek etiği dersinin öğrencilerin etik konumları üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Çalışmamızda sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin meslek etiği dersini almadan önce genel etik konum puanları ortalaması ile meslek etiği dersi aldıktan sonra genel etik konum puanları ortalaması arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,03$). Temiz ve arkadaşlarının (2018) yapmış oldukları çalışmaya göre etik dersi alan öğrencilerin farklı durumlarda etik kurallara daha dikkatli davrandıklarını göstermiştir (Temiz, Hacıhasanoğlu ve Özdemir, 2018). Çalışmamızla örtüşen bu durum meslek etiği dersinin önemini ortaya koymaktadır. Ancak White ve arkadaşlarının (2018) yapmış oldukları çalışmada ise hemşirelik bölümünde etik dersi alan ile almayan öğrencilerin idealizm puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı bildirilmiştir (White, Peirce ve Jacobowitz, 2018). Sonuçlardaki bu farklılığın nedeni örneklemi oluşturan öğrencilerin yaş, cinsiyet, gelir düzeyi veya yaşadıkları bölgeler gibi sosyodemografik özelliklerinin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Etik Konum Ölçeği'nden elde edilen verilere göre sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin meslek etiği dersi almadan önceki idealizm, görecilik ve doğruluk puanlarının meslek etiği eğitimi aldıktan sonraki puanlarına göre anlamlı şekilde farklı olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin ahlaki değerler ile ilgili vermiş oldukları etik kararlardan idealizm yaklaşımı ($Ort\pm Ss.= 4,58\pm 0,52$) görecilik yaklaşımına ($Ort\pm Ss.= 3,81\pm 0,78$) göre daha çok benimsendiği gözlenmiştir. Özdemir'in (2019) ebelik öğrencileri için yapmış olduğu çalışmada da öğrencilerin etik karar vermede idealizm yaklaşımının puanının yüksek olduğu görülmektedir (Özdemir, 2019). Bizim çalışma bulgularımızda Özdemir'in çalışma bulguları ile uyumlu bulunmuştur.

Forstyh, idealizmi tanımlarken "Bireyin dünyanın doğasını olumlu olarak algılama ve iyiliğe yol açma potansiyeli" ifadesini kullanmaktadır (Forsyth, 1992; MacNab ve diğerleri, 2011). Eğer bireyin idealizm düzeyi yüksek ise başkalarının refahı için daha fazla endişe duyar. Başkalarına zarar verecek herhangi bir durumun önlenebileceğini savunurlar. Ancak görecilik yaklaşımını benimsyenler, başkalarına olumsuz sonuç doğuracak iki kötü durumdan daha azını tercih etmezler. Bu nedenle

idealizm deontolojik etik teorisi ile iç içedir (Forsyth, 1992). Bu durumda sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin çoğunluğunun deontolojik etik teorisini benimsediği düşünülebilir. Bu konuda yapılan çalışmalar incelendiğinde etik konum durumlarından idealizm yaklaşımının görecilik yaklaşımından daha fazla tercih edildiği görülmektedir (Henle, Giacalone ve Jurkiewicz, 2005; Lu ve Lu, 2010; MacNab ve diğerleri, 2011; Manfrinati, Lotto, Sarlo, Palomba ve Rumiati, 2013; Özdemir, 2019).

Etik yaklaşımlardan yüksek düzeyde idealizm yaklaşımına sahip olanlar, etik ve ahlak kurallarına uygun davranışlarla tüm insanlar için iyi sonuçların elde edilebileceğini bunun yanı sıra başkalarına zarar verebilecek eylemlerden her zaman uzak durulabileceğini savunurlar (Burucuoğlu ve Erdoğan, 2016). Çalışmamızdan elde ettiğimiz veriler bu durumu destekler niteliktedir.

Etik Konum Ölçeği'nin doğruluk boyutu görecilik yaklaşımına ait son iki ifadeden oluşmaktadır. Bu ifadeler, özellikle doğru ve yalanın ahlaki açısına odaklanmaktadır. Etter ve arkadaşları (2006) Etik Konum Ölçeği'ni iki çalışma grubundan oluşan öğrencilere uygulamışlar ve görecilik boyutundaki son iki ifadenin, doğruluk boyutu altında toplandığını göstermişlerdir. Bu çalışmaya göre görecilik ile doğruluk arasında çok yüksek bir korelasyon olduğu görülmüştür (Etter, Cramer ve Finn, 2006). Bizim de çalışmamızda doğruluk yaklaşımı ile görecilik yaklaşımın birbirleri ile korelasyon gösterdiği görülmektedir. Ayrıca sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin meslek etiği dersi almadan önceki doğruluk yaklaşımı puanı ($Ort \pm Ss. = 3,00 \pm 1,10$) ile meslek etiği dersi aldıktan sonraki puan ($Ort \pm Ss. = 3,41 \pm 1,20$) arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,001$).

Sonuç olarak, sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin meslek etiği dersi almaları sonucunda etik konum durumlarında anlamlı değişimler gözlenmiştir. Öğrencilerin etik karar verme aşamasında idealist yaklaşımı daha çok benimsedikleri görülmüştür. Öğrencilerde uzun bir süreç olan etik oluşum sürecinin eğitim aşamasında meslek etiği dersi olarak verilmesi ile etik davranış hassasiyetlerinin artırılabilirliği düşünülebilir. Ayrıca öğrencilerin etik konumlarını artırmaya yönelik eğitimler ve programlar düzenlenebilir. Örneklem büyüklüğünün sınırlı olması araştırmanın kısıtlılık tarafını oluşturmaktadır. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, devlet ve vakıf sağlık hizmetleri meslek yüksekokullarının karşılaştırılmasının, daha yüksek örneklemelere ulaşılmasının ve belirli bir bölge veya il düzeyinde araştırmaların yapılmasının alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, M. (2012). İş ve Meslek Ahlakı, 3. Baskı: Siyasal Kitabevi, 17.
- Burucuoğlu, M. ve Erdoğan, E. (2016). Etik Pozisyon Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirliğine İlişkin Bir Çalışma. *The Journal of International Scientific Researches*, 1(3), 7–15.
- Etter, S., Cramer, J. J. ve Finn, S. (2006). Origins of academic dishonesty: Ethical orientations and personality factors associated with attitudes about cheating with information technology. *Journal*

of Research on Technology in Education, 39(2), 133–155. doi:10.1080/15391523.2006.10782477

Forsyth, D. R. (1980). A taxonomy of ethical ideologies. *Journal of Personality and Social Psychology*. doi:10.1037//0022-3514.39.1.175

Forsyth, D. R. (1992). Judging the morality of business practices: The influence of personal moral philosophies. *Journal of Business Ethics, 11(5), 461–470. doi:10.1007/978-94-007-4126-3_12*

Güngerçin, U. ve Ay, Ü. (2017a). Etik Konumun Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Üzerindeki Etkisi: Etik Konum Kuramı Çerçevesinde Bir Analiz. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 19, 19(32), 34–46.*

Güngerçin, U. ve Ay, Ü. (2017b). Etik Konum Ölçeği'nin Faktör Analitik Yapısı: Banka Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 35(4), 53–78. doi:10.17065/huniibf.372386*

Gül, Ş., Duru-Aşiret, G., Bayrak-Kahraman, B., Devrez, N. ve Örnek-Büken, N. (2013). Etik Dersi Alan ve Almayan Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Karar Verebilme Düzeylerinin İncelenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi 2013, 23–31.*

Gül, Ş. ve Şahinoğlu, S. (2020). Biyoetik dersinde kullanılan filmlerin etik farkındalık geliştirme üzerine etkisi: Dallas Buyers Club filminin analizi üzerinden bir değerlendirme. *Lokman Hekim Dergisi, 10(3), 502–509. doi:10.31020/mutftd.776047*

Henle, C. A., Giacalone, R. A. ve Jurkiewicz, C. L. (2005). The role of ethical ideology in workplace deviance. *Journal of Business Ethics, 56(3), 219–230. doi:10.1007/s10551-004-2779-8*

İştar Işıklı, E. (2018). Hastane Çalışanlarının Meslek Etiği Hakkındaki Görüşlerinin ve Etik Sorunlarının İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17(66), 861–873. doi:10.17755/esosder.376757*

Kırılmaz, H. ve Kırılmaz, S. K. (2014). Sağlık Hizmetlerinde Etik İkilemlerde Ampirik Etik Çalışmalarının Yararları. *İnsan ve İnsan Dergisi, 1, 35–44. doi:10.29224/insanveinsan.279976*

Lu, L. ve Lu, C. (2010). Moral Philosophy , Materialism , and Consumer Ethics : An Exploratory Study in Indonesia. *Journal of Business Ethics, 94, 193–210. doi:10.1007/s10551-009-0256-0*

MacNab, Y. C., Malloy, D. C., Hadjistavropoulos, T., Sevigny, P. R., McCarthy, E. F., Murakami, M., ... Liu, P. L. (2011). Idealism and relativism across cultures: A cross-cultural examination of physicians' responses on the ethics position questionnaire (epq). *Journal of Cross-Cultural Psychology, 42(7), 1272–1278. doi:10.1177/0022022110383313*

Manfrinati, A., Lotto, L., Sarlo, M., Palomba, D. ve Rumiati, R. (2013). Moral dilemmas and moral principles: When emotion and cognition unite. *Cognition and Emotion, 27(7), 1276–1291. doi:10.1080/02699931.2013.785388*

Örnek Büken, N., Demir, M. ve Akpınar, A. (2015). Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Asistan Etik

Eğitimi. In:Sağlık Bilimlerinde Etik Eğitimi Sempozyum Kitabı. Ankara:Ankara Üniversitesi Basımevi.

Özdemir, S. (2019). *Türkiye’de Ebelik Lisans Düzeyinde Etik Eğitimin ve Öğrencilerin Etik Durumunun Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Özyer, K. (2010). Demografik Değişkenleri Kişilerin Etik Tutumları Üzerindeki Etkileri. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 59–84.

Payam, M. M. (2016). Polislerin ve Polis Adaylarının Mesleki Etik Dışı Davranışlar ile İlgili Görüşleri: Elazığ ve Malatya Örneği. *İş Ahlakı Dergisi*, 9(1), 7–24. doi:10.12711/tjbe.2016.9.0002

Temiz, H., Hacıhasanoğlu, T. ve Özdemir, N. (2018). Meslek Etiği Dersinin Öğrencilerin Hile Karşısındaki Tutumları v e Raporlama Eğilimleri Üzerindeki Etkisi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 8(2), 137–155.

White, J. H., Peirce, A. G. ve Jacobowitz, W. (2018). The relationship amongst ethical position, religiosity and self-identified culture in student nurses. *Nursing Ethics*, 26(7–8).

Yanar, N., Ceylan, G. ve Tuncel, S. (2021). Etik Dersi Alan ve Almayan Lisans Öğrencilerin Uzaktan Eğitim Sürecindeki Etik Davranışların İncelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies (IntJCES)*, 7(June), 111–125.

Yıldırım, G. ve Kadioğlu, S. (2019). Etik ve Tıp Etiği Temel Kavramları. *C.Ü. Tıp Fakóltesi Dergisi*, 29(2), 75–84.

Zeylan, U. (2011). Advertising Ethics and Regulation: Consumer Attitudes, Behaviour and Ethical Ideologies. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.